

ÁRPÁDHÁZI MARGIT,

GÖRÖG CSÁSZÁRNÉ, THESSALONICH KORMÁNYZÓJA.

I.

II. Izsák császár.

a) Származása és élete.

A Komnén-házból való I. Andronikos császár rövid uralkodása alatt maradását teljesen lehetetlenné tette; távol attól, hogy a trónra-jutása alkalmával tett követelményeknek megfeleljen, alattvalói elégedetlenségét uralkodása kegyetlensége által tetőpontra emelte. Egy jóslat szerint annak nevének, ki őt megfosztja trónjától, I betűvel kellett volna kezdődni. Bízva e jövődőlésben, a császár nyugalomba ringatta magát s szabad folyást engedett minden uralmát fenyegető támadásnak. Míg székvárosa falain belül az elégedetlenség már nyílt támadásba tört ki, ő avval érte be, hogy mindazokat, kiknek neve I-vel kezdődött s a kik vesztére válhattak, poroszlói figyelmébe ajánlja.

Ezek közé bizonyos Angelos Izsák is tartozott. Míg a császár Meludion palotájába zárkózott, addig híve Hagiochristophorites István mind az ez értelemben gyanus egyénekre ügyelt. István őrködő szeme csakhamar Izsák személyében ismerte fel a gyanust; s Izsákot, ki különben gyáva, asszonyias jellem volt, vesztélyében a kétségbeesés bátorította. Midőn tudtára adták, hogy a poroszlók nyomában vannak, 1185 szept. 11-én lóra szállt, rántott karddal üldözői közé vetette magát, letiporta kísérőit és hogy a büntetéstől megmeneküljön, a Zsófia-templomba szökött. A nép rokonszenvesen fogadta, rokonai s a császár ellenségei unszolására kegyetlenkedésekre ragadtatta magát, a mi avval végződött, hogy 1185 szept. 12. reggelén II. Izsák néven császárnak kikiáltották.

Az új császár az ország egyik legelőkelőbb családjából származott. Nagyatyja Konstantin tengernagy, nagyanyja pedig I. Komnén Elek császár leánya, atyja Andronikos végre tábornok volt.

II. Izsák uralkodása ideje nem volt boldog. Mint gyáva, érzékies és gyanakvó ember, nem volt képes sem birodalma érdekeit megóvni, sem pedig dynasztiája jövőjét biztos alapra fektetni.

Már 1186-ban kénytelen volt az addig Görögországhoz tartozott Bulgária függetlenségét elismerni s jóllehet sikerült neki hat ellen-császár támadásának ellenszegülni, végre mégis bátyja Elek fondorkodásainak esett áldozatul. 1195 március havában ugyanis új hadat menesztett a bolgárok ellen; a császár a Maricza völgyében tartózkodott, a tábort Kypselán ütötte fel. A eselszövényes Elek, felhasználván a legfőbb hadúr távollétét, birtokába kerítette a császári sátrat s az Izsákkal elégedetlen sereg rokonszenvét is meg tudta nyerni. 1195 ápril 10-én ki lett bocsátva a pronunciamento, mely III. Eleket nevezte ki új császárnak. Midőn Izsák a Maricza völgyében tett vadászati kirándulásától visszatért a táborba s a trónra jutott császárnak örvendő csapatok ujjongását hallotta, futásnak eredt, de Elek fiával együtt elfogatott. Miután a trónbitorló parancsára megfosztották szeme világától, mint államfogyót a Diplokionion-nak nevezett konstantinápolyi palotába záratta, a hol 1203 jul. 18-ikáig maradt. Ez évben ugyanis a keresztések a külföldre menekült Elek trónörökös közvetítésére, a trónbitorló III. Eleket megfosztották trónjától. Az utóbbi menekülése folytán a palotában támadt zürzavart Konstantin, az ország kincstárnoka arra használta föl, hogy a testőrcsapatokat megvesztegesse s hogy ezek segítségével a vakított Izsákot családjával együtt a börtönből kiszabadítsa. 1203 ápr. 18-án Izsák másodízben lépett a trónra s kénytelen volt IV. Eleket aug. 1-én társuralkodónak elismerni. De Izsák dicsősége nem tartott sokáig. Midőn a fiatal társcesászár és a keresztések közt az előbbinek annak idején tett szolgálatok megtérítése ügyében komoly viszályra került a dolog, Dukas Murzuphlus Elek felhasználta a frank befolyással elégedetlen nemzeti pártot, hogy segítségével trónra emelkedjék. IV. Eleket és a halálos beteg Izsákot a Blachernákban elfogták s midőn a trónbitorlót 1204 február 5-én császárrá koronázták, Izsák, háza másodszeri bukása hírére kiadta lelkét.

b) Nejei.

Izsák első felesége mindenesetre még 1185 előtt halt meg; nevét nem ismerjük.

A moreai krónika¹⁾ olasz fordítása azt mondja ugyan: „aveva Isazio un fiolo nato della sorella dell' Imperator d' Alemagna“, de itt bizonyára összetéveszti a krónikás az Izsák és Fülöp német király közti sógorsági viszonyt.

Midőn Izsák trónra került, külföldi leányt akart nőül venni s e célból követséget küldött III. Béla magyar királyhoz, hogy annak alig 10 éves leányát, Margitot nőül kérje.²⁾

Hogy III. Béla alig 10 éves lányát nőül adta az új császárnak, annak politikai háttere volt.

Mánuel császár özvegye és leánya Mária, Béla egykori jegyese, Bélához fordultak, hogy a trónbitorló I. Andronikos kegyetlenségei elől ótalomba vegye. Midőn Andronikos Mánuel összes örö-

¹⁾ Kiadta Hopf „Chroniques gréco-romanes“ Berlin 1873. c. műben 416. old.

²⁾ Chron. Austr. ap. Petz. S. S. I. 566 1189. évre azt mondja: „Rex etiam Bela Ungariae gener noviter Graeciae Regis factus.“ Itt „gener“ helyett „socer“-t kell olvasnunk, miután 1189-ben Béla leánya már neje volt a görög császárnak.

A k r o p o l i t a állításai után ítélve, Izsák első neje körülbelül 1185 elején halt meg; azt mondja ugyanis: „Midőn Izsák császár Konstantinápolyban uralkodott, neje halála után. . egy magyar leányt, Magyarország uralkodójának leányát vette nőül.“ A házasságot Niketas Choniates lib. I. 4. sz. szintén megemlíti.

Dandolo (Chron. lib. X. cap 2. pars III.) a dologról zavart képet ad: „Inter haec Imperator Emanuel Nepoti suo Isaaco Regis Hungariae filiam in conjugem sumpsit.“ — Schier (Reginae Hungariae primae stirpis, stb.) itt helyesen kétségbe vonja, hogy Izsáknak Mánuel életében 1—2 éves leányt ígértek volna nőül (Margit ugyanis 1175-ben született s Mánuel 1180-ban halt meg) s azt a kérdést veti fel: volt-e tán Izsáknak három felesége? t. i. 1. Béla egy ismeretlen leánya; 2. görög leány s 3. ismét csak III. Béla egy leánya?

Válasszatok, a mit akartok.

Erre nézve meg kell jegyeznünk, hogy:

1. Dandolo állítása, tekintettel arra, hogy a többi krónikás Angelos Izsák és egy magyar hercegnő közti házasságról, mely Mánuel közvetítésére jött létre, mit sem tud, hitelt nem érdemel.

2. Ha Mánuel valóban még 1180 előtt szánta Izsáknak (e nevet különben, a császári család egy másik hercege is viselhetette) egy magyar király leányát nem szükséges okvetetlenül, hogy ez III. Béla leánya legyen; hisz esetleg II. Géza vagy fiverei egyike is lehetett atyja.

köseit eltette láb alól, Béla a trónbitorlóval szemben ellenséges állást foglalt el s a görög területet Nissáig elpusztította. A bolgár czárnak egy a pápához intézett leveléből¹⁾ kiviláglik, hogy a III. Béla által Andronikos ellenében s Mánuel családja érdekében megszállott bolgár terület (mely akkor a görög császárság integráló részét képezte) közvetlen Szerlia határán öt püspökséget foglalt magába, ezek Skupi, Prisrendi, Widin, Pancsova és Lonitz.

Andronikos bukása Bélának éppen kapóra jött s hogy az új császárral baráti viszonyra lépjen, azonnal trónrajutása után leányát nőül adta neki; hozományul az említett bolgár hódításokat kapta, melyek fejében Béla készpénzű váltságdíjat adatott magának.²⁾

Különben is az Árpádok és a byzanci uralkodók közti sógorodás azon időben napirenden volt.

c) Gyermek ei.

Izsák első házasságából származó gyermekei:

1) IV. Elek szül. 1183, társceszázárrá koron. 1203. aug. 1-jén, † 1204. febr. 8-án.

2) Irén † 1208. aug. 25-én, Roger, Tankred sziciliai király fiának jegyese, 1197. neje sváb Fülöpnek, a későbbi római királynak († 1208. jun. 21-én).

Izsáknak második, Margit magyar királyleánynyal kötött házasságából a rendelkezésünkre álló genealogiai művek csak Mánuel-ről³⁾ († 1212. jun. 17-én) tesznek említést. Azok, kik a mellett

¹⁾ Raynald ad 1201. Fejér II. 432. III. Incze levele Imre m. királyhoz: „Quod autem scripsisti, quoniam praefatus Ioannitus terram quam pater tuus sorori suae, Imperatrici Graecorum, dedit in dotem, detinet occupatam.“

²⁾ III. Incze 1204. k. brevéje.

³⁾ Mánuel Izsák halála után anyjával Thessalonikba ment, a hol Bonifácban, Margit második férjében második atyjára lelt s a ki vele mint tulajdon fiával bánt, sőt egy ideig Bonifác azon szándékban volt, hogy mostoha fiát II. Manuel néven a görög császári trónra emelje. A fiatal herczeg azonban hálátlannak bizonyult s kalandos életét 1212. jun. 17-én Nikaeában befejezte.

Hop f amaz állítása, hogy a herczeg 35 évet élt, alaptalan. Manuelnek ez esetben 1177-ben kellett születnie, akkor még anyja csak két éves volt.

Mánuel esetleges feleségét vagy gyermekeit nem ismerjük. Negroponte „hármásurának“ I. Vilmosnak (a veronai dalle Carceri házból) első neje viseli

vannak, hogy Izsáknak Margittól még Mánuelen kívül más gyermekei is voltak, az általam ismert művekben nem említik azokat névleg.

A következő okiratokban azonban szó van e házaspár egy másik fiáról is:

a) Egy 1233. szept. 22-én kelt okmányban¹⁾ ezt olvassuk: „quod nos Calo-Johannes filius quondam Jursac Imperatoris Constantinopolitani“ . . .

b) IV. Béla 1235. Tapolcsán nevü birtokot Dénes lovászmesternek adományozza.²⁾ Az adománylevelen felemlített főurak közt a következőt is találjuk: „dilecto cognato nostro Calo Johanne Domino Syrmii et Comite de Kewe.“

c) Egy 1238. jan. 29-én kelt okiratban³⁾ ezt találjuk: „Joanne Angelo Domino.“

d) Ugolin, kalocsai érsek kereszties hadat akart indítani a boszniai eretnekek ellen s e szándéka véghezvitelére János herczeggel alkudozásokba bocsátkozott. János Ugolintól a hadjárat felszerelésére 100 ezüst márkát vett fel. Midőn azonban ez alkalommal elvállalt kötelességeiről megfeledezett, III. Honorius pápa 1227. jan. 15. kelt levelében figyelmezteti erre.⁴⁾

e) IV. Béla 1241. szept. 23-án Vodicsai Baboneg és István javára szabadságlevelt bocsát ki.⁵⁾ A zászlós urak közt ezt találjuk: „dilecto cognato nostro Joanne Domino Syrmie et Comite Wachyensi.“

f) 1242. mint Szerémség hercege és Bács főispánja szerepel.⁶⁾

Mivel tehát János egyszer Izsák volt görög császár fiának, máskor Angelosnak nevezi magát, feltétlen bizonyossággal mondhatjuk, hogy II. Izsák és Margit fia volt; mert, ha Margit nem lett volna anyja, Magyarországon alig kapta volna a Szerémséget, Kevét, Bácsot stb. s IV. Béla sem ismerte volna el rokonának.

---

ugyan Ilona, Salonichi ezimz. királynéja (1243—1244) nevét s Hopf Manuehnek vagy mostoha fivérének, Demetriusnak Thessalonich királyának leányát tekinti benne. A nélkül, hogy e genealogiai feltevés érdemleges méltatásába bocsátkoznám, itt csak azt akarom megjegyezni, hogy Ilona semmi esetre sem lehet Manuel leánya, miután Manuel Thessalonichra semmi igényt sem tartott s 1212-ben már az élők közt sem volt.

¹⁾ Fejér III. 2. 351; ²⁾ Fejér IV. 1. 21/27; ³⁾ Fejér IV. 1. 110/111.

⁴⁾ Theiner Mon. Hung. I. 72; ⁵⁾ Wenzel Árpádkori új okmánytár VII. 115/74; ⁶⁾ Pray Spec. Hierarchiae etc. 1779. II. 45.

A mi pedig e nézet mellett leginkább szól, az III. Honorius pápa fent említett 1227. kelt és herczegünkhez intézett levele,¹⁾ melyben következő czímmel illeti: „dilecto filio, nobili viro Joanni, nato nobilis mulieris Margaritae, quondam Imperatricis Constantinopolitanae.“

Az egyik okmány tehát atyját Izsák, konstantinápolyi császárnak, a másik anyját Margit, Konstantinápoly volt császárnéjának mondja; azt hiszem, e két okmány elegendő bizonyíték állításunk mellett.

Fejér azt mondja, hogy János, anyja második férjének halála után (1207.) Tessalonichból Magyarországra jött s itt II. Endrétől (anyjával együtt) ama területet kapta, melyet IV. Gergely pápa ulterior Sirmiának nevez. Ez ellen meg kell jegyeznünk, hogy János körülbelül 15 évvel Bonifác halála után jött Magyarországra.

Katona állítását,²⁾ hogy János fia volt Bonifácznak, a Fejér III. 2. 351. alatt levő okmány alaposan megezáfolja.

Angelos János herczeg életéből a boszniai patarénusok ellenében foganatba vett hadjáratán és czímein kívül mit sem tudunk. Élete végét és családi viszonyait homály borítja. Jóllehet nincs tudomásunk arról, hogy utódokat hagyott maga után,³⁾ már maga ama

¹⁾ Együttal Fejérnél III. 2. 101.

²⁾ Hist. crit. reg. Hung. V. 501.

³⁾ IV. Béla 1260-ban Szigligetet adományozza a pannonhalmi apátságnak (Wenzel II. ^{320/321}) s ez alkalommal a következőket mondja: «quae quidem insula, licet dudum ad Comitatum pertinuisset Zaladiensem, a longis tamen retro actis temporibus a castro ipso exempta per multorum manus . . . optenta fuit et possessa, primo videlicet per Ogyz Banum, postmodum per Kalianum Comitem Zaladiensem, quo etiam absque heredibus defuncto ad . . . filium nostrum Regem Stephanum una cum Comitatu Zaladiensi . . . fuit devoluta.»

V. István ugyanazon évben e szigetet fennebbi apátságnak adományozván, ezeket mondja (i. h. ^{328/323}): «quam quidem insulam tempore perpetuitatis Ogez Banus possidebat; postmodum eadem insula per Dominum Regem Karissimum patrem nostrum *Kalyano Comiti Greco* collata extiterat et donata; de munitate etiam *ipso Greco* absque solacio liberorum decedente, et Comitatum Zaladiensem nobis . . . tenentibus, dicta insula ad manus nostras . . . extitit devoluta.»

1262-ben IV. Béla Szigligetért csere fejében a pannonhalmi apátságnak más birtokot engedvén át, a következőket mondja: «quod cum insulam, quae fuit *Kaliani iuxta Balatinum* . . . ipso *Kaliano* sine liberorum so-

körülmény, hogy Magyarországon élt, s hogy IV. Béla rokona gyanánt tünteti fel, elegendő arra, hogy az Árpádok egyik-másik genealogiai-lag homályos rokoni viszonyát személyével kapcsolatba hozzuk.

Hogy Margitnak Izsák halála után Mánuel és János hercegen kívül (az utóbbit a nem-magyar írók névleg nem ismerik) gyermeke nem volt, határozottsággal bizonyítja a megbízható Robert de Clary „la prise de Constantinople“ cz. művében, mint ezt értekezésünk folyamán még látni fogjuk.

d) Az Izsák és Margit közti házasság következményei.

1. Izsáknak a magyar királyleánnyal kötött házassága hosszabb időre véget vetett a magyar s görög udvar közt fennállott sok évi ellenséges viszonynak

2. III. Béla — mint láttuk — összes bolgár foglalásait Margit nászajándékaként Izsáknak adta.

3. Midőn 1189. I. Frigyes császár keresztesei és a görög udvar közt viszályra került a dolog, Béla a császár kíséretére rendelt magyar hadsereget visszahívta, nehogy annak a császári táborban való tartózkodása által Magyarországnak a görög udvarral való viszonya csorbát szenvedjen.

4. 1194. őszén Bélának a Száva mellett, találkozása volt Izsákkal, mely alkalommal Béla állítólag segélyt ígért vejének ellenségei (valószínűleg a bolgárok) ellen ¹⁾ Izsáknak a következő évben közbejött detronizáltatása arra enged következtetni, hogy Béla ígését be nem váltotta.

lacio decedente, Ecclesie Sancti Martini . . . sub cisdem metis et terminis, quibus idem Kalianus tenuerat, contulissemus . . .

Mindaddig, mint IV. Bélának azon okirata, melynek alapján Szigligetet Kaliának legelőször adományozta, az ellenkezőt be nem bizonyítja, azon feltételzésnek mernék kifejezést adni, hogy e Kalian alatt Angelos Kalo-Joannes, Margit fia, értendő. Hogy Béla ez okiratokban Kalian nem nevezi rokonának, valamint ezt előbbi évekből származott okirataiban teszi. feltételezésemet nem gyengítheti, mert hasonló esetekre többször is akadunk. Kalo-Joannes eszerint Zalamegye főispánja és Szigliget ura volt s utódok nélkül 1260. előtt halt volna meg.

Mária királyné 1259-ben (Fejér IV. 2. 501.) Demeter özvegyét, Máriát, említvén, ezt „familiarum sociam uxoris domini Johannis, cognati carissimi nostri“-nak mondja.

¹⁾ Niketas Choniata.

II.

II. Bonifác, Montferrat örgrófja s Thessalonich királya.

III. Béla király veje.

a) Származása és élete.

Atyja IV. Vilmos montferrati örgróf, anyja ausztriai Julietta (vagy Judit), III. Lipót örgróf leánya — a Babenberg családból — volt. Születési éve ismeretlen, de valószínűséggel a XII. század második felére tehető, miután szülei 1146. keltek egybe; harmadik fia szüleinek.

Mig bátyja Konrád Palesztinában tartózkodott, Bonifác Montferrat trónján helyettesítette, mely Konrádnak 1192. ápr. 28-án bekövetkezett erőszakos halála után őrá, mint legközelebbi örökösre szállott. E kis trónon népszerű s kiváló államférfiu, valamint derék hadvezér hírébe jutott.

Midőn champagnei III. Theobald gróf, a Palesztinába vonuló európai hadsereg főparancsnoka 1201. május 24-én váratlanul meghalt, Villehardouin Gottfried tábornagy a francia vezető körök figyelmét Montferrati Bonifácra irányította, a kit személyi előnyei mellett főkép a keleti uralkodó házakhoz való rokoni viszonyai is ajánlottak.¹⁾

¹⁾ a) Legidősebb bátyja Vilmos (Hosszúarkdu melléknévvvel) 1176. okt. havában Sybillát, I. Amalrich, jeruzsálemi király leányát vette nőül s e házassága révén Joppe s Aszkalon grófja lett; meghalt 1177. jun. havában.

b) Konrád, a fivérek másodika, 1187. jul. havában a tyrusiak által Tyros örgrófjává tétetett, 1188. Montferrat örgrófja; nőül vette 1) 1187. Theodorát, II. Izsák és III. Elek görög császárok nővérét; Theodora ugyanez évben halt meg. E házassága folytán Konrád 1187. «Caesar» lett. 1187. jul. havában Palesztinába ment, a hol 2) 1190. végén Erzsébetet, I. Amalrich lányát, Sibylla sógornőjének nővérét vette el. 1192. április havában Jeruzsálem királyává tették; 1192. ápr. 28-án azonban az assaszinok meggyilkolták.

c) I. Mánuel görög császár tudtára adta Vilmosnak, az öreg örgrófnak, hogy szándékában van leányát, Máriát, egyik fiának nőül adni, s hogy Vilmos küldje le e czélból fiai egyikét Konstantinápolyba. Minthogy Konrád és Bonifác már akkor nős emberek voltak, az örgróf — mivel negyedik fia, Frigyes, pap volt (utóbb albai püspök lett) — Rainer nevű, legifjabb fiát küldte Konstantinápolyba. Itt azután 1178. egybekelt III. Bélának egykori menyasszonyával, miután még János nevet és „Caesar” czímet kapott. Mária 1148., Rainer 1161. született; 1183. I. Andronikos megmérgeztette.

Egy soissonsai találkozón (1201 őszén) késznek nyilatkozott elvállalni a kereszteshadak főparancsnokságát. 1201 karácsonyán Fülöp császár udvarán a vakított II. Izsák fiával, Elekkel találkozott, a ki ez alkalommal Bonifáczt figyelmét legelőször arra irányította hogy Konstantinápolyt a kereszties haddal vétesse ostrom alá, a mi nek czélja a detronizált Izsák visszahelyeztetése legyen. 1202. febr. havában Bonifáczt III. Incze pápához ment, a ki azonban a tervet nem igen szívesen fogadta. Bonifáczt azonban mégis az általános, Dandolo Henrik velencei doge által szított hangulathoz csatlakozott s a hontalan Elek hg. tervét magáévá tette. 1203 tavaszán Bonifáczt a dogeal egyetemben szándéka kivitelébe fogott. II. Izsák visszahelyeztetése után Bonifáczt még tovább is összekötetésben állott IV. Elekkel, a kinek a III. Elek elleni háború folytatását is megígérte, a mi nek fejében az ifjú társ császár egyebek közt Krétasziget átadását helyezte neki kilátásba.

1204. ápr. 13-án Bonifáczt részt vett Konstantinápolynak a keresztiesek által történt bevételében és a Bukoleon nevű palotát szállta meg, a melyben Izsák szép özvegye, Margit tartózkodott. Legtöbb kilátása volt most már arra, hogy megteszik „Románia“, az új állam, császárává: de a velenceiek, kiknek monopolizáló terveik kivitelében nem volt kedvükre ily erélyes férfi, a gyöngye Balduin, flandriai gróf választását vitték keresztül. Bonifáczt a dolgot nem vette igen zokon és beérte avval, hogy Kréta birtokában, mint Balduin legelső hűbérese a nyugatiak által még elfoglalandó területek fölött uralkodjék. E szerződés azonban Balduinnak 1204 május 16-án történt koronáztatása után változást szenvedett. Bonifáczt az új császártól az elfoglalandó ázsiai tartományok helyett Thessalonichot a görög megyékkel, mint királyságot Románia főuralma alatt kérte; de 1204. jul. havában fegyvert kellett ragadnia s Didymoteichost és számos más thrák helységét elfoglalnia, míg 1204 szeptemberében főkép Dandolo és Villehardouin Gottfried közbenjárása folytán megkapta Thessalonichot. 1204 őszén a jeles férfi a régi dél-hellén területek ellen vonult, elfoglalta Thessaliát s számos hűbérállamot alapított. János bolgár czárnak Thessalonichba való rontása azonban hazahívta (1205) s sikerült is neki megmenteni székvárosát. A vitéz hősnek Henrik konstantinápolyi császárral a Maricza melletti Kypselae közelében volt találkozása; székvárosába térve, csetepatéba keveredett bolgár- (mosyno-

polisi) csapatokkal, a melynek folyamán a Rhodope hegyén halálos nyíllövés vetett véget életének. Fejét a bolgár czár elé vitték, ki a lovagias férfi halála fölött végtelen örömbé tört ki.

b) Nejei.

Bonifácznak csak két — történelmileg bebizonyított — nejéről van tudomásunk:

1. Eleonóra, III. Humbert savoyai uralkodó (szül. 1136 aug. 1. † 1188/9 márcz. 4-én) leánya. Első férje Ventimiglia Guido, Alpine őrgrófja volt. Halála éve ismeretlen.

2. Margit (Maria) III. Béla magyar király leánya, II. Izsák görög császár özvegye.

Azonkívül még két nejét említik, de nem bizonyos, vajjon valóban lépett-e ezekkel házasságra.

Litta Olaszország híres családjairól tárgyaló nagy genealogiai művében következő sorrendben említi Bonifác nejét:

1. Ágnes, Henrik császár leánya (vagy Ilona, Buscan őrgrófja leánya).

2. Margit, Almerich magyar király nővére, Angelos Izsák özvegye.

3. Dandolo Henrik doge leánya (velencei források szerint).

4. Eleonora, III. Umberto savoyai uralkodó leánya, Ventimiglia Guido özvegye.

Litta itt össze-vissza téveszti az adatokat:

a) Ágnes Bonifác leánya s felesége Henrik, konstantinápolyi császárnak!

b) Margitot Bonifác második nejének tartja; pedig tény, hogy csak Eleonora halála után kelt egybe az őt túlélte Margittal; a Savoyából származó Eleonorához pedig következő megjegyzést köt: „Sono incerte queste nozze, molto piu che un Bonifazio di Montferrato aveva per moglie una Costanza d'Amadeo II. di Savoia, la quale potrebbe essere forte la prima moglie del Bonifazio, di cui trattano soperata la difficoltà dell'epoca, mentre Costanza appartiene a tempi molto anteriori“¹⁾

¹⁾ II. Amadeus leányát, Konstanzát, Blondel (1654) montferrati Bonifác, Imhoff saluzzoi Bonifác, Moréri (1740. kiad.) montferrati II. Bonifác nejének mondja. De semmikép sem bebizonyított tény, hogy az 1052. elhalt montferrati

c) Gyermekai.

Litta Bonifác következő gyermekeit említi, a nélkül azonban, hogy megmondaná, mely házasságból valók.

1. Leánya, Malatesta Albert örgróf neje.
2. Vilmos, 1207. Montferrat örgrófja.
3. Adelaide, estei Albert, braunschweigi herceg neje.
4. Leánya „per questa figlia i genovesi nel 1206. allestirono navi, per condurla a Constantinopoli, ove doveva sposare l'imperatore Arrigo di Fiandra, figlio di Baldovina“ etc.
5. Demeter, Thessalia királya.

Mindezek közül történelmileg csak a következőkről van tudomásunk:

Első házasságából:

- a) Ágnes, Henrik, konstantinápolyi császár neje, 1207. február 4-én kelt egybe; a fiatal nő gyermekével együtt igen korán halt el
- b) V. (III). Vilmos, 1207, Montferrat örgrófja; † 1225. szept. Görögországban; felesége Berta, Cravesano Bonifác lánya.

c) Alice, II. Manfred, saluzzói örgróf (1175—1215) felesége.

Második házasságából:

- d) Demeter szül. 1205. Thessalonich királya (1207) † 1227. gyermektelenül, felesége a de la Roche házból való volt¹⁾

Litta Adelaide-t III. Bonifác (a szóban levő II. Bonifác unokája) hasonló leányával téveszti össze. Bonifác (III.) az 1235. decz. 9-ki szerződés értelmében Margittal, IV. Amadé savoyai fejedelem leányával kelt egybe; meghalt 1254; leánya 1263. szept. 1-je s okt. 26-ka közt braunschweigi Alberttel (I. † 1279. aug. 15.) lépett házasságra, s mint özvegy, másodszor holsteini I. Gerhárdhoz ment nőül (1280. körül); meghalt 1285. febr. 6-án. Némelyek Alessinának is nevezik.

Bonifácnak lett volna neje. Azonkívül a régibb szerzők (Píngon Philibert, szül. 1525 † 1582 ápr. 18., Galcho, Justiniani, Guichenon) még ama nagy hibát is elkövetik, hogy Eleonóra Bonifác nejének halála évét 1225-re, első férjét, Ventimiglia Guidoét 1214 jul. havára teszik. Bonifácot nyilván Guidóval és Eleonórát Margittal tévesztik össze.

¹⁾ Mások szerint neje Beatrix András Guido viennei dauphin leánya. De minthogy V. Amaury, Montferrat grófja († 1241), 1222. decz. 13-án kelt okmányában, feleségét András Guido dauphin e leányának mondja, ez állítás alaptalan.

III.

Margit.

a) Származása.

Atyja III. Béla magyar király ¹⁾ anyja Béla első neje Chatilloni Ágnes; született 1175 ²⁾, minthogy első férjhezmenetele alkalmával alig tiz éves.

b) Házassága és élete.

1. Alig tiz éves korában 1185. az akkor trónrajutott II. Angelos Izsák görög császárhoz adták nőül, mely alkalommal nevét a görög szokásnak megfelelőleg Máriára változtatták.

A fiatal herczegnő jegyese volt ugyan már (VIII.) Ottokár stiriai herczegnek ³⁾ de Béla politikai okokból czélszerűnek látta megsemmisíteni ez eljegyzést, s Margitot Izsáknak adni nőül.

E házasságnak közvetlen következménye egy veszteség volt, mely a byzáncezi birodalom létét nagyban fenyegette. Midőn ugyanis 1186. a császárnak a fiatal kiráyleánynyal való egybekelését fényesen megünnepelték, az udvar a költségek fedezésére rendkívüli adót vetett ki; ez a dunai Bolgárország lakóseit annyira felbőszítette, hogy Asen János és Péter nevű testvérek vezérlete alatt még ugyanabban az évben Byzánctól elszakadtak.

Margit Izsák udvarán kora legkiválóbb és legkecsesebb szépségévé fejlődött s 1195. vakított s trónvesztes férje oldala mellett maradt és fogságát is megosztotta vele. 1203. megszabadult ⁴⁾ s 1204 febr. havában özvegyégre jutott.

¹⁾ Albericus: genuit (III. Béla) duas Reginas, Constantiam de Bohemia et Margaretham de Graccia.

²⁾ III. Béla egyik 1185-ki okmányában (Fejér I. 39.) leánya dajkájáról tesz említést; vajjon Margit leányát gondolja-e, bizonytalan.

³⁾ Ansbert: 24 (fontes rer. Austriac. V.) „Peremptor itaque ejus (t. i. I. Andronikos császáré) Ysaakius Angelus imperium accipuit, et in loco eius regnavit atque (ad) confirmandum regnum suum filiam Bele regis, quae antea duci Styrie Otakiro erat desponsata, in matrimonium accepit.“

A szóban levő Ottokár III (VII.) Ottokár örgróf († 1164 decz. 31.) és Kunigunda vohburgi III. Diepold örgróf leányának ifjabb fia; szül. 1163 aug. 19. s fivéré, Leopoldot anyja gyámsága alatt követte, 1180. hercegi czimet kapott, 1186 aug. 17. Leopold ausztriai herczegnek átadta Stíriát s meghalt 1192 máj. 8/9.

⁴⁾ Saint Pauli IV. Hugo gróf 1203 k. levele (Hugo † 1205 febr. végén), mely lőweni Henrik barátjához van intézve: „In crastino Deo cooperante fuit

2. Montferrati Bonifácot, mint tudjuk, megválasztották a kereszteshadak főparancsnokának s Elek, Margit mostoha fia unszolására Bonifác hadjáratot is indított Konstantinápoly ellen a fogva tartott Izsák javára.

1204 ápr. 13. Bonifác a Bukoleon-palotát szállta meg, a melyben a francia Ágnes (két császár özvegye) és Izsák szép özvegye, a magyar Margit tartózkodtak. Bonifác 1204. ápr. havában körülbelül 50 éves lehetett; a tehetséges vitéz kezével kínálta meg a császári özvegyet; ez, ki már amúgy is rokoni viszonyban állt¹⁾ hozzá, el is fogadta azonnal az ajánlatot.

Bonifác helyesen arra számított, hogy a tömeg rokonszenve a törvényes császár Izsák özvegye oldalán van; Margit pedig a híres hősből látta a leghatalmasabb támaszt, a melyet csak nyerhetett; még 1204 máj. 16. előtt megölték az egybekelést.²⁾

Margit Bonifác oldalán gyermekeivel 1205 szept. végén mint királyné vonult be Thessalonichba.³⁾ Röviddel erre Soffred bibornok (felavatt. III. Lucius által 1185, † 1211) látogatta meg a királyi párt, a minek következménye az volt, hogy a királyné a latin egyház kebelébe tért vissza.

civitas reddita nobis, et tunc fuerunt octo dies completi a civitatis obsidione. Tunc vero Tirsacus (= Izsák) Imperator et Imperatrix uxor ejus, videlicet soror Regis Vnngariae qui diu in horrore carceris tenti fuerant et inclusi, nobis gratias multimodas referentes mandaverunt, quod per Dei gratiam et nostrum auxilium fuerant a carcere liberati, et quod decus Imperii rehabebant, et nos in crastino veniremus in palatium (Annual. Godefrid. Monach. ap. Freher S. S. Rer. german. I. 269 s. köv.)⁴⁾

1) Andronikos Angelos		Montferrati Vilmos őrgróf	
II. Izsák császár	Theodora	Konrád	Bonifác
† 1204	† 1189—90	† 1192	† 1207
neje: Margit			
magyar hercegnő		1204 máj.	

²⁾ Niketas: „Bonifác őrgróf kíséretében, a ki az előbb Angelos Izsákka egybekelt s annak halálával a város elfoglalása után törvényes nejjé tett magyar Margitot hozta magával.“

³⁾ A már fentebb említett Róbert de Clary kortárs erre vonatkozólag igen csinos epizodot beszél el: „Midőn Bonifác látta, hogy Adrianápolyt karhatalommal be nem veheti, így szólott azokhoz, kik az ostromolt város falain álltak: „... nem tudjátok, hogy ez Izsák császár felesége volt?“ Erre nejét hozta elő

Ámde a mézes hetek nem tartottak sokáig. Alig hogy Bonifác Thessalonichba érkezett, — mint láttuk — új hadjáratokra indult s a fiatal nőt kormányzónak tette (1204 őszen). Férje távollétét a vad bolgár czár, János arra használta föl, hogy Thessalonichot megtámadja. Itt a lázadó lakosság egy részéhez egy bolgár martalócz-csapat csatlakozott, mely Sisman, Jánoš prošeki helytartója fővezérlete alatt a kormányzó nőt palotájában ostrom alá vette. Bonifác hirtelen visszatérése (1205 jun. elején) kiszabadította a szorongatott nőt veszélyes helyzetéből.

Férjének 1207-ben bekövetkezett korai halálával az Árpád-leányt új veszélyek kezdték fenyegetni.

Bonifácznak volt ugyan Margittal gyermeke, de ez, Demetrius atyja halálakor csak két éves volt. Minthogy Thessalonich sehogysem volt Margit hozománya, hanem Bonifác tulajdonképi szerzeménye, első fiának, Vilmosnak joga volt atyai örökének tekinteni Thessalonichot. Vilmos azalatt, míg Bonifác keleten tartózkodott, Montferrat trónján ült. Midőn atyja haláláról értesült, eleinte hajlandónak mutatkozott, azonnal Thessalonichba menni, vagy, hogy biztosítsa magának a koronát, vagy hogy az özvegy mostoha anya és a kiskoru fivér oldalán mint helytartó működjék; 1207 aug. havában már meg is tette az útra való előkészületeket, midőn utolsó percben feladta eredeti szándékát; montferrati ősi trónja érdekeit — úgy látszik — fontosbáknak tekintette, mint a kétes birtokot a keleten; megmaradt Olaszországban s evvel az örökség terhe továbbra is az Árpád-leány vállaira nehezedett.

Most ama feladat várt reá, hogy két éves fia örökét minden ellenével szemben megvédje, annyival is inkább, miután első házasságából származó fia, Angelos Mánuel nagyon is megbízhatatlannak bizonyult s akkortájt száműzetésben élt.

A kormány élére erre Buffa A m a d é, a hadsereg főparancsnoka, s helytartónak (Bailo) O b e r t o (a kövér, névszerint III.), B i a n

---

s ez így szólt a néphez: „Nem ismertek már engem, ki császárnétok vagyok és nem ismeritek e két gyermekemet, a kik Izsák császártól valók?” („Ba, de ne me conissies vus, que je sois emperéris, et de ne conissies vus mes II. enfans, que jou euch d Kyrsaac l'empereur?”) E szavakra két gyermekét hozta, mire a városbeliek egyike így szólt: „Igen, elismerjük, hogy ez Izsák császár neje s hogy ezek az ő gyermekei” stb.

d r a t a grófja, Cario ura, a montferrati uralkodó családnak rokona, állottak, oly férfiak, kiknek nagyravágyása és kevélysége bizonyossá tette, hogy nem fogják magukat egy nő s egy gyöngye gyermek parancsainak alávetni; s a következmények e mellett is szólnak.

A két helytartó első cselekményei mindjárt azt mutatták, hogy a Henrik konstantinápolyi császárral való hűbéri viszony kedvükre nincsen. Bonifác élete folyamán, személyes vitézsége és befolyása daczára, nem tett lépéseket arra nézve, hogy a hűbéri viszony kötelekein, melyek a konstantinápolyi udvarhoz fűzték, lazítson; az okos államférfiu tagadhatatlannak tartotta, hogy új uralma nyugalmas élvezését csakis a latin császárral való jó viszonya segélyével érheti el s hogy a hűbéri függőségét megfoszssa az alattvalói viszony többé-kevésbé hírhedt látszatától, Ágnes nevü leányát Henriknek adta nőül. A lombard férfiak egész máskép gondolkodtak; ők, kik Henrik császárt nem tekintették nagyobb urnak mint Bonifác királyt, uralmuk idejét arra kívánták felhasználni, hogy a hűbéri viszony feloldása révén Thessalonich királysága korlátlan uralmára vergődjenek.

A birodalom külső helyzete 1207-ben reményt is nyújtott e szándék megvalósítására, miután a fiatal királyság legveszélyesebb ellenét János cárt, 1207 október havában gyilkos kéz eltette láb alól s utódját Borilt Henrik császár hosszabb időre ártalmatlanná tette; azonkívül pedig Ravano dalle Carceri, Euboea „hármass ura“ szintén hasonló célokat folytatott s hajlandónak mutatkozott a lombardiakkal szövetségre lépni.

A konstantinápolyi udvaron azonban a thessalonichi kormányzók separatistikus terveire figyelni kezdtek. Henrik, hogy Bonifác alatt fennállott főuralmának új támaszt adjon, birodalmi bárói indítványára felszólította a lombárd lovagokat, hogy ideiglenesen a montferrati örgróf nevében tegyék a hűbéri esküt, nehogy annak távollétében a császár főuralmát s a fiatal Demeter koronáját elveszítse; s hogy e felszólításának nagyobb érvényt biztosítson, sereg élén 1208 végén Thessalonichba ment, állítólag azért, hogy lássa vajjon a kormányzók megteszik-e köteleységüket.

A kormányzók azonban teljes határozottsággal oda nyilatkoztak, hogy ők földieikkel elfoglalták az országot s jövőben is Demeter képviselőjében fogják kormányozni; ezzel világosan arra akartak utalni, hogy törekvésük: elszakadni a császártól, a mit annyival is inkább vélték napfényre bocsáthatni, mivel az összes észak-görögországi lom-

bard származásu bárók a hangoztatott tervezet mellett voltak, míg a kisebbségben levő thessáliai német urak császári érzelmeik valának. A terv szerint de la Roche Ottót, Athén urát ártalmatlanná akarták tenni, a mire a lombardiai független uralom életbeléptetésének mi sem állott volna útjában.

A szövetségesek természetesen legkevésbé sem gondoltak arra, hogy az alapítandó állam élére a magyar királyleányt vagy annak három éves fiát állítsák; hogy tehát egy oly férfit nyerjenek meg ügyöknek, ki egyrészt törvényes igények hangoztatásával léphet fel, másrészt a lombard úttörőknek hálára legyen kötelezve, a szövetség-társak Bonifác idős fiához, Vilmos montferrati örgrófhhoz fordultak s azon ajánlatot tették neki, hogy legott Görögországba jöjjön s Demetrius képviselőjében vegye át a kormányzó tisztét, ezután pedig álljon a lombard szövetség élére s tegye fejére a nagyobbodott, független ország koronáját.

Az örgróf vonakodására a terv kovácsolói még távolról sem gondoltak. Hisz Vilmos már 1207-ben, midőn a kis hűbér korona örökének biztosításáról volt szó, hajlandónak mutatkozott keletre vonulni; mennyivel inkább tehető fel, hogy kis olasz örgrófságát készségesen felcseréli a fényes koronával!

Minden várakozás ellenére, az örgróf tévovázott; akár azon okból, hogy a szövetségesek megbízhatóságában kételkedett, akár azért, mert a merész vállalat sikerében nem hitt, vagy hogy mostoha anyja és ifjabb fivére érdekeit megnyirbálni nem akarta: elég az hozzá, hogy Vilmos a meghívásnak eleget nem tett. A lombardok, dühöngve a falusi úrfi, a „fattyú örgróf“ ellen,¹⁾ a ki megtagadja apái vérét, erre saját kezükre kezdtek a terv kivitelén dolgozni. A Bonifác által kitűnően kiművelt sereggel s néhány erősség birtokában azt vélték, hogy könnyű lesz a császárt sarokba szorítani.

Ánde Henrik e közben szintén időszerűnek tartotta, hogy munkához fogjon; belátta, hogy rendet kell csinálnia a szövetséggel, ha nem akar árny-császárrá süllyedni. Kisebb vállalatok a bolgár guerilla-csapatok ellen akkor napirenden voltak; egy ily ürügyet használt fel, hogy összpontosítsa seregét s ez 1208 decz. havában történt is, Christopolis mellett Ridolfóra, az első lombard várnagyra bukkant s

¹⁾ Hopf Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit (Ersch és Gruber Allgemeine Encyclopaedie 85. kötet 228. old.)

midőn ez a várt megnyitni vonakodott, sőt övéinek megtiltotta, hogy a császári sereget élelemmel lássák el, a szövetség hadüzenete in optima forma végbement. Az erre Biandratehez intézett tiltakozás következménye annak daczos válasza volt, hogy „a császárnak az ő országában semmi keresni valója nincsen“; ezzel tehát a császárnak világos fogalma volt az útról, melyen továbbra haladnia kellett.

Miután serege néhány híve csatlakozása folytán erősödött, decz. 28-án előre vonult, útközben hideg találkozása volt canossai Albertinó-val, Biandrate bizalmas emberével s decz. 30-án a Thessalonich közelében fekvő chortaitoni apátságához ért. Henrik újra meg kísérlette a béke útját; a megbízható Cono de Bethune élén küldöttséget menesztett Biandratehez, mely tudtára adja, hogy a császár csak a végett jött, hogy a bárók által azelőtt Bonifácznak tett hódolatot átvegye, különbeni szándéka pedig, megóvni Demeter trónörökös jogait. Biandrate daczosan azt válaszolta, hogy Thessalonich független a császártól s midőn Cono azt indítványozta, hogy az ügyet egy a pápa, a francia király s német császár által képezendő békebiróság ítéletére bizzák s a lombardnak nyíltan szemére vetette felségáruló magaviseletét, az utóbbi oly követelésekkel lépett elő, melyeknek teljesítése a császárt a lombardiak alattvalójává bélyegezte volna: nem kevesebbről volt szó, minthogy a császár adja át a Durazzótól Megaráig terjedő területet, Argost, Peloponnesost, Korinthot stb.

E szükségben — hisz a császár majdnem egészen a lombardok kezében volt — Henrik is ama politikához folyamodott, melyet a görög császárok évszázadok óta sikeresen űztek: a cselhez. Saját és bárói nevében késznek nyilatkozott beleegyezni Biandrate követelésébe, de csak azon feltétel alatt, hogy a regens királyné ehhez utólagosan beleegyezését adja. Henrik t. i. azon észszerű nézetből indult ki, hogy Margit az alkalmatlansággá kinőtt lombard uralomtól szabadulni óhajt s az utóbbi által tett követeléseknek nem fog helyet adni. Ha Biandrate s társai mindazonáltal a viszonyokhoz alkalmazkodni nem akarnának, akkor a dolog egészen más színezetet nyer; mert hisz ez esetben nyílt lázadók, kik törvényes úrnőjük akaratának ellenszegülnek s ez esetben törvényes úton s a legszigorúbb eszközökkel bánhatni el velük. Cono Henrik útasításával újra elment Obertóhoz, hogy az apátságban tartandó megbeszélésre meghívja.

Henrik a gyűlölt ellent látszólagos nyájassággal fogadta s újra ismételte ígérétét az említett hangsúlyozásával s övével együtt megesküdött, hogy Margit s fia jogait tiszteletben fogja tartani.

S ez alkalommal a ravasz olasz alaposan felsült. Másnap a császár 100 lovag kíséretében bevonult a fővárosba; követte a hadsereg, mely most már nem szenvedett hiányt kényelemben s érlelmi szerekben; most tehát a császár lett a helyzet ura.

Négy nappal a császári hadsereg bevonulása után Biandrate a császár által tett ígéretek beváltását kezdte sürgetni. Henrik erre az összes, a városba gyűlt bárókat egybehívta s megkérdezte vajjon Biandrate követelésébe beleegyeznek-e. Csak hárman álltak Biandrate részén. Biandrate, a kit a sehoggy sem kedvező helyzet felbőszített, Margithoz sietett, s megkérdezte, vajjon Henrik az ő tudtával és beegyezésével jár el ilyképen; Margit három napi meggondolási időt kért s csak ekkor találkozott vele Henrik.

A dolog úgy folyt, a mint Henrik tervezte. Margit királyné császári vendégének elpanaszolta bűjját; már — azt mondja — a bárók garázdálkodása tűrhetetlenné válik, félelmében nem mer nekik ellentmondani; a bárók általában arra törnek, hogy őt s fiát a montferrati örgróf érdekében kizavarják uralmából; most tehát egészen a császár karjaiba veti magát s az óhajához képest nem is egyezik Biandrate s társai követeléseiinek teljesítésébe.

Biandrate eltitkolta haragját s most késznek nyilatkozott magát a Cono által indítványozott békebírótság ítéletének alávetni, most azonban a császáriak nem akartak e dologról hallani, sőt Henrik 1209. január 6-án a királyfit ünnepélyesen lovaggá ütötte s Thessalonich királyává koronázta. Margit özvegyi részének megerősítését kapta s e részt Henrik még ama területekkel nagyobbította, melyeket az ország felosztása alkalmával a keresztes hadnak helyeztek kilátásba, t. i. a Thessaliában levő Archontochori, Bessena, Demetrias és Stalmyros nevű helyekkel. III. Incze pápa 1210. márcz. 31-én helyben hagyja ezen adományozást s „leányát“ Máriát gyermekeivel és jószágai-val együtt pápai oltalmába veszi. Biandrate, ki továbbra is meg tudott maradni országos helytartónak, hódolatot esküdött a császárnak ama óvatos toldalékkal, hogy hűségében annyira megy, a meny nyiben ez Margit királyné iránti kötelességeivel összeegyeztethető.

Ha Margit most már azon reményben élt, hogy országa nyu-

galma biztosítva van, akkor nagyon is tévedett. Biandrate nem volt azon ember, ki az egyszer eltökélt szándékot könnyedén fel tudta volna adni. A nélkül, hogy a közel mult idők eseményeivel törődött volna, megszállta hű lombardjaival a királyné serraiei és christopolisi erődjait s oly magaviseletet tanúsított, mely semmikép sem fért össze egy királyi tisztviselőével. Margit, kit Henrik oltalma bátorított, a két erőd azonnali visszaadását követelte s Biandratet elfogatta; s addig akarta fogságban tartani, mig kiüríteti a két erődöt. A daczos olasz, kit vérig bántott a királyné e váratlan erélye, lemondott helytartói méltóságáról.

Margit azonban a fenyegetéssel be nem érte, hanem a lombardokat a két erődből kiűzetni készült. Sainsi Vilmos, a frank csapatok marsallja Serrae-be vonult, de ott a Biandrate által feltűzelt várparancsnok, Hugó, részéről ellenállásra talált; époly könnyen beszéltette magát rá a marsall Biandrate társai által, hogy Christopolis ellen vonuljon. E közben Henrik császár is készült, hogy személyesen Serrae ellen vonuljon. Midőn Biandrate a dolog komoly voltáról meggyőződött, újra cselhez fordult; azt ígérte ugyanis a császárnak, hogy a két erősséget kardcsapás nélkül átadja neki, ha őt barátjával, Vento Péterrel oda küldik; a kárán okult Henrik, daczára annak, hogy elővigyázatból Biandratéval a megbízható Bethune Cono és Cahieux Anselm vezérlete alatt néhány frank urat szándékozott küldeni, mégis lépre ment volna; már is azt ígérte a fondorkodó olasznak, hogy visszaszolgáltatja neki elkoboztatott jószágait, midőn Sains azt jelentette, hogy Serrae jelenlegi megerősítésében majdnem bevehetetlen, s hogy az őrség arra törekszik, hogy az erődöt átadja Boril bolgár czárnak. A veszély azonban szerencsésen elvonult, mivel a Zichnaé mellett táborzó frankokhoz segélyért fordult a város lakossága, a mire Sains azok segélyével Serraebe vonult s a lombardok által védett várat meghódolásra kényszerítette.

Henrik erre Biandratét Cono kíséretében Christopolisba küldte, miután az ottani parancsnok is lázadni kezdett; az őrséget ugyanis hosszabb időre ellátta élelmi szerekkel, frank csapatot támadt meg s több frank urat fogságba hurczolt. A józan gondolkozású Cono átlátta Biandrate csalárd terveit, a szomszéd Drama-t, frank katonákkal szállotta meg s Biandratet pedig Serraeben fogságba vetették.

A lázadás azonban a főczinkos bebörtönöztetésével még nem

érte végét; a szövetségtársak áruló munkájukat folytatták s abban semminemű kudarczuk által nem zavartatták magukat; sőt egy vereség, melyet a lombardok Christopolisban egy rohamuk alkalmával szenvedtek, továbbá frank csapatoknak Thessalonichba való vonulása nem volt képes véget vetni a lázadó üzelmeknek.

Ez alkalommal Pice Rolánd, Platamonae lombard ura eszköznek használtatta fel magát; követet küldött ugyanis a császárhoz azon kérelemmel, hogy az a lombardok ellenében, a kik folyton szorongatják, megvédje. Henrik, ki megörült azon, hogy ellenét lekötelezheti, Cahieu Anselmet segédcapatok élén Pice-hez küldte; midőn azonban Cahieu oda ért, a város kapuit zárva találta s szerencséjére bizalmasan tudtára adták, hogy a gaz Roland őt s övéit lesben meg akarja támadni. Szerencséje volt, hogy még idejekorán vonulhatott vissza Zichnae felé s tudtára adta a császárnak a történeteket.

Henrik erre azt határozta, hogy az áruló üzelmeknek egy csapással fog véget vetni.

Katzenellenbogen Bertold, mint Margit tanácsosa Salonichiben maradt s a sereget mozgósította; ez részint vizen, részint szárazon Kytrosig ért, a hol a hű Dhaun Wirich székelt; maga Henrik hajón követte a sereget. Cononak, ki a szárazföldi hadsereget vezérelte, igen nehéz útja volt, miután az egész vidéket elöntötte a víz, éjjel pedig nagy hideg állt be. Kytrosba elérve, a császárnak azt hozták hírül, hogy a salonichii őrség fellázadt; az egész dolog azonban alaptalannak bizonyult s Cono, ki a lázadás hírére egy csapattal oda sietett z őrséget csak néhány frank csapattal megerősítette.

Henrik erre egy, fivére Eustach és Cahieu Anselm vezérlete alatt álló hadtestnek azon meghagyást adta, hogy a klisurai hegy-szoroson át Banitza völgyébe vonuljon. Ekkor minden várakozás ellenére 1209. márcz. 26-ikán a lázadók követe, Manchicourt Róbert jelent meg a császári főhadiszálláson s kijelentette, hogy a lombardok készek a császárhoz csatlakozni s őt Thessalonichba követni, ha Biandratet újra méltóságába helyezi s ha a császár Chor-taitonba vonul vissza. A császár azonban, ki az előzményeken tanult, márcz. 29-én Kyrosból előre vonult s a követ ajánlatait el nem fogadta. A lázadók a larissai erődben (Thessaliában) összpontosultak. Henrik, a nélkül, hogy az újonnan tett ajánlatokra hallgatott volna, Lariss a ellen ment s a lázadókat megadásra szólította fel. Midőn

azonban ezek Buffa marsallal élükön, követeléseiket gúnyosan ismételték s békebiróságot kértek, Henrik átkelt a Peneios hídján. Robert de Boves (Coucy házból) kelt először át rajta, őt követték a többiek s az ellenséget, a ki kirohanást kísérelt meg, viaszszorították; Cono közeledése végre eldöntötte az ütközet kimenetelét, úgy, hogy az ellenség a várba menekült s a győzőnek tömeges zsákmányt hagyott hátra.

Az 1209-iki hadjárat további eseményei nem nyújtanak közlelbbi részleteket Margit történetét illetőleg s csakis világos képet nyújtanak arról, hogy nyilatkoztatja magát Henrik a frank hűbérállamok végleges főúranak; ez események tehát tárgyunkat közelebről nem érdeklik.¹⁾

Itt még csak azt akarjuk megemlíteni, hogy Biandrate, jóllehet a császár a lombardok kérésére szabadon bocsátotta, mindig a király ellen konspirált s végre is közönséges bűntevővé sülyedt alá, ki arra tört, hogy a császárt ágyában meggyilkoltassa, a mely törekvés azonban Ravano dalle Carcere fejedelem óvatosságán hajótörést szenvedett.

Midőn híre járt, hogy Boril bolgár czár a császárt megtámadni készül, Henrik kénytelen volt Thessalonich ügyeit egy időre figyelmen kívül hagyni; Biandrate megragadta az alkalmat, hogy hizelgéseivel újra tegyen szert némi befolyásra s tényleg el is nyerte újra a saloniki helytartóságot; miután azonban a császárnak a bolgárok elleni hadjáratában nem nyújtott segédkezet, sőt régi szándékaival újra kezdett előállani, a császár fivérét, Eustach herceget s Katzenellenbogen Bertold grófot rendelte Margit mellé. Miután ezek egyebek közt ama meghagyást is kapták, hogy Biandrate magaviseletét ellenőrizzék s a császár eddigi ellenében, I. Mihály epirosi fejedelemben barátot nyert, az áruló Biandrate belátta, hogy szerepét a keleten már lejátszotta, elhagyta tehát Thessalonichot s Olaszországba ment, hogy ott Vilmos örgróf felosztókélése által Margit elleni ármányait folytassa.

1216-ig Margit uralma minden nevezetes esemény nélkül folyik. Ez évben újra merülnek fel a lombardok fondorkodó üzelmek. Biandrate visszajött, hogy a helytartói méltóságot a montferrati örgróf nevében bitorolja.

Margit szorongatott állapotában III. Honorius pápához és Henrik császárhoz fordult. Az előbbi azzal érte be, hogy Margitot s a fiatal

¹⁾ V. ö. az erre vonatkozó adatokat Hopf. i. m. 230. old. s köv., a kinek világos leírását a hadjáratok esetelésében követtem.

Demetert 1216. aug. 13-án különös oltalmába vegye,¹⁾ míg Henrik azonnal Salonichba sietett, Demetert újra királylyá koronázta s mindent megkísérelt, a mi Margit uralmának megszilárdítására szolgálhatott; Margit legnagyobb szerencsétlenségére azonban meghalt a lovagias császár 1216. jun. 11-én s Hopf nézete²⁾ helyes is lesz, hogy Biandrate méregkeverő keze vetett véget Henrik életének.

Henrik halála természetesen több alkalmat nyújtott Biandrate nak, hogy üzelmeit folytassa. Henrik utódja (Courtenay-i) Péter császár már 1217. koronáztatása alkalmával Vilmos őrgrófot, mint a kiskorú Demeter gyámját elismeri a birodalom társhűbéresének. III. Honorius pápa is rokonszenvesen fogadja az új politikát (1217. ápr. 13.), a mennyiben a fiatal királyt, tekintettel fivérei érdemeire, védelmébe veszi, a császár hűbéri viszonyát helybenhagyja s Margitnak is igéri oltalmát a papság túlkapásai ellenében. Margit ugyanis még mindig kormányzója volt a birodalomnak. Miután Biandrate a helyzetet még sem tartotta igen kedvezőnek, hazájába ment vissza; Margit oldala mellé most Pallavicini Guido, Boronicza ura állt, a ki a „bailo“ czimét vette fel.

Most azonban olyan ellene támadt Margitnak, kivel sem ő, sem a többi görög urak meg nem bírtak; hisz Henrik császár, Görögország második „Arese“, már nem volt az élők közt.

Tódor, Epiros despotája hódítási vágya most a nő és gyenge gyermek által kormányzott s gyenge és rosszul szervezett sereggel ellátott Thessalonichra czélt. A 15 éves Demeter elhagyta hazáját, hogy Magyarországon keresztül II. Frigyeshez menjen segélykérés végett; Márton érsek vele utazott, hogy Olaszországban is kérjen segítséget. Vilmos őrgróf most Biandratét állította újra egy sereg élére, hogy a szorongatott királyságot tartsa meg a montferrati ház számára; a pápa ismételten figyelmeztette Tódort eljárása helytelenségére.

Míg azonban a nyugatról ígért segélynyújtás csak lassan haladt, Tódor sietve vonult előre keleten, hogy elérje kitűzött czélját; 1222. Thessalonich kapui előtt állt: Margit, a ki képtelen volt ellenállani, kénytelen volt saját szemével nézni országa bukását.

A nyugat kíséreltei, melyek arra czéloztak, hogy az országot kiragadják a győző kezéből, sikertelenek maradtak. Sem a pápa pénze

1) Raynald Annal. eccles. 1216. 21., 25. sz. 2) i. h. 246.

sem Velenceze segítsége, sem Vilmos hadserege nem volt képes az országot újra önállóvá tenni. Vilmos 1225. márczius havában Görögországba vonult, de már ugyanez év szeptemberében meghalt ugyanott; valószínűleg megmérgezték. ¹⁾ Halála folytán az expedíció csapatjai is feloszlottak; Thessalonich Tódor birtokában maradt. Midőn Demeter két évvel ezután (1227.) szintén meghalt, egyenes férfi örökösök hiányában II. Frigyes császárt tette utódjává. Ez 1230. igényeit III. Bonifácz őrgrófra († 1254.), Vilmos fiára ruházta át, s midőn 1284. Montferrati Jolantha (Irén), V. Vilmos őrgróf leánya II. Andronikos görög császárral házasságra lépett, Montferrat a Palaeologok javára lemondott jogigényeiről.

A magyar írók Thessalonich bukása után mit sem tudnak Margit felől s ha további történetét — a mennyire lehet — ismerni akarjuk, néhány kisebb szabású adatra, melyet a pápai okmányok szolgáltattak, kell támaszkodnunk.

Katona szerint ²⁾ Margit már 1207, tehát azonnal Bonifácz halála után Magyarországra ment; a mint azonban az eddigiekből tudjuk, még 15 évvel utóbb Thessalonichban tartózkodik.

1223. márcz. 30-án ³⁾ III. Honorius pápa Margitot, Konstantinápoly volt császárnéját újra különös oltalmába veszi. Ez okmányban felszámllálja azon jószágokat, melyeket Margit Magyarországbán bir s a melyeket fivéréől, II. Endre királytól kapott volt („specialiter autem castrum Kewe cum toto Comitatu . . . Varod quoque, Perben, Camanc et Zilzeng . . . Regale insuper predium, quod Elyad vulgariter appellatur . . . nec non et alia tria in Bachaciensi provincia constituta; videlicet Soya, Curth et Mirislou . . . que de concessione karissimi in Christo filii nostri Andree Illustris Regis Ungarie, fratris tui, te legitime proponis adeptam, sicut ea omnia iuste possides et quiete, et in privilegiis eiusdem Regis exinde confectis plenius continentur“ . . .

Margit tehát Thessalonich bukása után első házasságából származó ifjabb fiával, János herczeggel hazájába tért vissza, a hol fivéréől II. Endre királytól az okmányban említett birtokokat kapta. Hogy meddig volt ezek birtokában, s hogy meddig kormányozta a Sze-

¹⁾ Benvenuto di S. Georgio ap. Muratori XXIII. 372. S. Germanói Rikárd ap. Pertz. S. S. XIX. 344/5.

²⁾ V. 501. — ³⁾ Wenzel I. 190/110.

rémséget, hol és mikor halt meg, ezt okmányilag kimutatni nem tudom. ¹⁾

c) Margit harmadik házassága.

Buchon 1845. megjelent „Recherches historiques sur la Principauté française de Morée“ cz. művében (II. k., 495—503. old.) Avesnes Balduin latin krónikájából s egyéb kéziratokból a St.-Omeri várnagyok genealogiáját állította össze, a melynek folyamán a családja következő részletére találunk:

de Tabarie (St. Omer) Vilmos

neje: Avesnes Ida

I. Miklós

neje: de la Roche N. Salonichi királynéja

Béla, fél Thebae ura

neje: 1. thebaei hölgy. 2. N., a magyar kir. nővére.

Eme Buchon által felállított genealogiai adatok utólag konfusió-
nak bizonyultak. Hopf helyesen ítélte tehát, midőn St. Omeri Béla
második feleségét (az első ugyanis, de la Roche Bonne thebaei hölgy
volt) állítólagos anyjával, N. de la Roche, Salonichi királynéjával
azonosította s azon állítás alapján, hogy I. Miklós egy salonichii ki-
rálynét vett nőül, ebben csakis a két ízben özvegyésre jutott ma-
gyar Margitot ismerte fel. Béla állítólagos második felesége „N., a
magyar király nővére“ ennél fogva Béla anyja és I. Miklós felesége;
kézzelfogható, hogy a keleti frank uraknál sem azelőtt, sem azután
elő nem forduló Béla név Hopfnál Béla magyar származását hatha-
tósan támogatja.

Bármennyire is tiszteljük Hopf éles szemü kritikáját, az általa
nyújtott adatokban mégis csak egy merész kombináció eredményét

¹⁾ Luccari beszéli, hogy Radoslav szerb király Uriczától, a Szerémség
úrnőjétől, a magyar király rokonától, elvette a Szerémséget, Szerbiába vitte,
de Ragusa közbenjárására hazájába bocsátotta.

Hogy Radoslav e hadi tette mennyiben alapszik valóságon, azt nem tu-
dom eldönteni; csak azt jegyzem meg, hogy Radoslav idejében (uralk. 1222. óta)
Margit tényleg birta a Szerémséget. Uricza semmiesetre sem kereszt-
neve az illetőnek, hanem görög vagy szláv alakja a magyar
„úrnő“ szónak („mati bila Ungarskago krala“, mint Brankovics szerb történet-
ró mondja.)

s nem a bírálati kutatás megdönthetetlen bizonyosságú vívmányát kell tekintenünk; mivel, míg Hopf gyakran a kevésbé fontosabb chronologiai s okirati adatokkal támogatja, ama határozottsággal tett állításában, mely szerint St.-Omeri I. Miklós az özvegy Margittal kelt egybe, csakis Buchonra hivatkozik, jeléül annak, hogy más bizonyítékok nem álltak rendelkezésére.

Lássuk már most, hogy bizonyítható Margit harmadik házassága a rendelkezésekre álló érvanyag alapján.

1. St.-Omeri Béla, Thebae társura (1240. k.) neve teljes bizonyossággal arra mutat, hogy e frank-keleti úr eme e házakban szokatlan nevet csakis anyja magyar származásának köszöni.

2. Evvel ama feltevés, hogy anyai nagyatyja egy Béla, magyar király volt, mindinkább szilárdabb alapot nyer. A moreai krónika olasz fordításában¹⁾ még következő helyre találunk: „Avuta la seconda ripulsa, dimando consiglio alli baroni suoi, i quali la consiglionono, che si maritasse e tolesse il fratello di S. Omer, signor di Tebbe, che ero uomo, che porria ajutar, il qua lera detto Miser Juanne, il qual-avea un' altro fratello detto Miser Otto, e cosi la sposo. Questi 3 fratelli avean madre la fiola di Bella Re d' Ongaria.“

3. Az 1333—1341. közt irt ügynevezett „livre de la conquete de Constantinople stb“ a három St.-Omer fivér magyar származását szintén bizonyítja: „Ces trois freres (Nicolas, Otthe és Jehan) de Saint-Omer si furent moult gentils homes, car messire Belas leur pere de Saint-Omer si ot pour moullier la suer du roy d' Onguerie, et li dux Guis (Vilmos) de la Roche si estoit leurs cousins germains.“

A 2. és 3. alatt felhozott források bármily megbízhatatlanok is azok chronologiai tekintetben, a frank uralom s a frank családok keleti történetére nézve oly fontos segédeszközöket nyújtanak, hogy a legkiválóbb források közé kell sorolnunk.

Mindkét kútfő amaz adata, hogy egy magyar királyleány — 2. szerint közvetetlen Béla király lánya — nőül ment egy St.-Omerhez, daczára a kor és személyek összetévesztésének, hatalmas érvet szolgáltat.

¹⁾ Kiadta Hopf a Croniques gréco-romanes cz. gyűjteményben. Berlin 1873. 457. old.

Lučić dalmát történész művéből a spalatoi Domnus-templom ajtajának egy feliratát ismerjük, mely egyebek közt a következő helyet is tartalmazza:

Jacet hoc sub lapide nobilis Guilielm }
 Jacet heros inclitus, aperit quem tell }^{us}
 Nepos Bele tertii, regis Ungaror }
 Margarite genitus, Domine Graccorj }^{um}
 Dicti regis filia Grecis Dominatr }
 Constantinopoleos sceprii imperatr, }^{ix}
 —————
 Quartum Bela m prosequens, ejus consobrin }
 Ad mare pervenerat, usque Dalmatin }^{um}
 Ubi ad commercia vite celsior }
 Mortis soluit debitum jussu Creator }^{is}
 Anni Christi fluxerant mille cum ducent }
 Quadraginta duo plus comperto legent }^{is}
 Aprili vigesima die jam transact }
 Que Guilielmi spiritus rediit ad astr }^a
 Hen accedit inclita sponsa Margarita.

A szóban levő feliratban Vilmost, Margit, IV. Béla 1242. Kliszszán elhunyt idősebb leányának jegyesével van dolgunk. A felirat világosan III. Béla unokájának s Margit görög császárné fiának nevezi; a „nemes hős“ a tatárjárás alkalmával IV. Béla kíséretében volt, Dalmáciába jutott, ahol 1242. ápril 20. után elhunyt.

Miután a sírfelirat Vilmos atyjára nézve nem nyújt felvilágosítást, az eddigi irodalom azon kényszerhelyzetben volt, hogy Vilmost vagy Izsák császár, vagy Bonifác király fiának tartsa. Jóllehet Bonifácznak első házasságából volt már Vilmos nevű fia, Katona mégis azt állítja, hogy a síriratban említett Vilmos, Margit és Bonifác fia. Eme mindedig genealogiai talánynak tekintett Vilmos a sírfelirat révén hathatós bizonyítékot képez Margit és St-Omeri I. Miklós egybekelése mellett, minthogy az összes rendelkezésünkre álló források Miklósnak két fiát, Bélát s Vilmost említik.¹⁾

¹⁾ Avesnes Balduin: «Quintus nomine Nicolaus (t. i. St-Omeri Vilmos ötödik fia) cum aliis ivit in Graeciam et ibi duxit uxorem reginam Thessalonicae . . . ex qua duos genuit filios. Quorum primogenitus, nomine Bilas, fratre suo Willelmo sine haerede mortuo . . .»

Egy Buchon által kiadott ó-francia kéziratok krónika következőleg nyilatkozik: Ida (d'Avesnes) ötödik fia, Miklós, Konstantinápolyba ment . . . nő

Minthogy az eddigiek alapján, a mennyire ez a manap rendelkezésünkre álló kútfők segítségével kritikailag megvilágítható, st.-omeri I. Miklóst az Árpádok rokonának kell tekintenünk, szükségesnek tartom egyuttal egyet-mást családjáról és utódjairól mondani.

A flandriai st.-omeri várnagyok egyúttal a falkenbergi (fanquemberguesi) grófság urai is voltak. Már az első kereszties hadjárat idejében, találkozunk Jeruzsálemben St.-Omer várnagyaival: Vilmostal, Hugóval és Gottfriddal. Hugó a galilaeai fejedelemséget kapta, Gottfrid egyike volt a templomosok rendje alapítóinak 1118.

1148. körül falkenbergi Walther, st.-omeri várnagyra bukkanunk, a ki III. Balduin jeruzsálemi király udvarán tartózkodott. Néhány évvel később a galilaeai fejedelmi széken találjuk, Esquive, Tiberiás úrnőjével való egybekelése alkalmával.

Halála után özvegye II. Raimund, tripolisi fejedelemmel (†1187.) kelt egybe; — Walther négy fia anyjuk halála után „tiberiási“ melléknevet nyer.

Hugo és Rudolf, Walther fiai, keleten maradtak, míg fivéreik, Vilmos és Ottó (az utóbbi templories volt) Flandriába visszatértek, a hol Vilmos Idával, Avesnes Miklós leányával kelt egybe.

---

vette Salonichi királynéját . . . ettől két fia született . . . Az idősebbnek Bylas, a másiknak Vilmos volt a neve; az utóbbi örökös nélkül halt meg . . .»

Megjegyzendő még, hogy Avesnes Balduin krónikás st.-omeri Miklós rokona volt:

Avesnes Miklós

neje: Matild, Henri de Namur, de la Roche grófjának leánya,
Valcours Detre özvegye

Jakab † 1191. neje 1180. Ameline, Guise Burkhárd lánya	Ida férje st.-omeri Vilmos Tiberiás czimz. fejed.
Burkhard † 1243/4. neje: 1212/3 Margit IX. (flandriai) Balduin leánya elvált tőle 1221., † 1232.	I. Miklós st.-omeri várnagy neje: Margit magyar hercegnő.
Balduin a krónikás † 1256.	

Házasságából öt fiu és hat leány származott. Vilmos, fiai legidősebbike, atyját követte st.-omeri várnagyságában és meghalt a nélkül, hogy Loos Imaine-vel kötött házasságából hagyott volna gyermeket maga után. A várnagyság erre hasonnevü öcsésére szállott, ki szintén gyermektelenül halt meg. Miután halálakor egyetlen egy fivére sem élt s Miklós fivére utódjai keleten tartózkodtak, a várnagyság és a falkenbergi grófság ayre-i Philipp(on) lovagra mentek át, a ki Beatrix-et, Vilmos nővérét bírta nőül. ¹⁾

Vilmos egyéb fivérei közül Jakab és Miklós keletre mentek. Jakab (1204—1219.) ott tekintélyes birtokokat szerzett, de két izben kötött házasságából nem született gyermeke.

Miklós ²⁾ Jakabbal Konstantinápolyba ment, (valószínűleg IX. Balduin császár kíséretében, mint ez Jakabra nézve határozottan áll), ott Thebae vidékén nagyterjedelmü földbirtokokhoz jutott, és a mint láttuk, az özvegy Margitot, Thessalonichi királynéját vette nőül. Sem az egybekelés, sem halála évét nem ismerjük. Csak azt tudjuk, hogy az 1210. május 2-án Ravennikán kötött szerződést, a mely az egyházak és a thessalonichii királyság világi hűbérei közti viszony rendezését czélozta, szintén aláírta. Utoljára 1212. találkozzunk vele, a midőn is a Brindisi melletti prémontrei kolostornak Hermokastron falvat adományozza. ³⁾ Halála mindenesetre 1222 előtt következett be, mert különben felesége, Margit, nem ment volna el Magyarországra.

Mind e források megegyeznek abban, hogy e házasságából csak két fia, Béla és Vilmos származott, az előbbit anyjának, az utóbbit apjának atyja után nevezték.

Azon körülmény, hogy I. Miklós csak két gyermekéről van tudomásunk, a mellett bizonyít, hogy Margit harmadik férje nemsokára 1212 után halt meg.

Béla 1240 körül, mint Thebae társura szerepel. Utódjai előkelő szerepet játszanak a keleten, de ezek története már nem tartozik e lapok keretébe; az Árpádok történetére nézve csak Vilmos, Margit ifjabb fia bir érdekléssel.

Az egyedüli magyar kútfő, (az idézett sirfelirat) azt mondja, hogy Vilmos 1242 ápril végén meghalt Dalmáziában, miután unoka-

¹⁾ Vilmos többi testvéreit illet. I. a st.-omeri várnagyok családtábláját.

²⁾ E nevet anyai nagyatyja, Avesnes Miklós után kapta.

³⁾ Epist. Innoc. III. XV. 68.

bátyját, Bélát, a tatárok elleni hadjárataiban kísérte, s annak ifjabb leányát, Margitot eljegyezte magának. Erről a nem-magyar íróknak nem volt tudomásuk. Nekünk pedig e tény magyarázatul szolgál az általuk nyújtott adatokra nézve.

Buchon és — az ő állításai nyomán — Hopf, Vilmosról csak azt tudják, hogy először Nápolyba, később Flandriába vonult. Buchon ugyanis azt mondja, hogy a palazzo Capuano levéltárában Nápolyban szt.-omeri Vilmosról, Béla fivérééről és szent-omeri Miklós, Béla fiáról szóló okmányokra bukkant. Pag. 65. Reg. 1270 B) alatt a következőt találta: „Guillermus castellanus Sancti Homerii, cui proven-tus Marilyani et Ruffus de Soliaco, cui quedam bona pheudalia exist-entia in Aversa et pertinentiis ejus etc.“

Pag. 136. Reg. 1290. B) alatt Buchon továbbá egy 1281. jun. 12. (XI. Indict.) kelt okiratra akadt, mely szerint Vilmos, Szt.-Omer várnagyja azon jószágaitól, melyeket a nápolyi királyságban kapott volt, megfosztatik, mert elhagyta azokat. Buchon kétségen kívülnek tartja, hogy Vilmos Nápolyból Flandriába tért vissza, mivel később sem Nápolyban, sem az achajai fejedelemségben nem akadnak nyomára.

Ez állítás ellenében megjegyzendőnek tartom a következőket:

Az okmány kelte, mely alatt Vilmos Marigliano nápolyi várost kapta, fájdalom! nem áll rendelkezésünkre. Tegyük most már fel, hogy a Buchon-féle Vilmos Margit fia s hogy a dalmát sírfelirat valódi és megbízható, akkor magától értetődik, hogy az adományozás 1242 előtt történt s akkor Buchon megjegyzése Vilmos eltűnését illetőleg szintén meg van világítva: Vilmos ugyanis nápolyi birtokai elhagyása után nem ment Flandriába, hanem szorongatott unokabátyja, IV. Bélának sietett segítségére, eljegyezte annak leányát, Margitot, s meghalt 1242. Dalmáciában és miután nehezen feltehető, hogy IV. Béla udvari kancelláriája hivatalosan tudatta volna Vilmos halálát a nápolyi kormánylyal, nem kell csodálkoznunk azon, — feltéve, hogy Buchon az okmány keltében nem tévedett, — hogy Vilmost még 39 évvel halála után elveszítettnek tartják s hogy csak ekkor veszi el véglegesen birtokait.

A Registri Angiovinii 378 kötetükben bizonyára még egyet-mást tudnak szt.-omeri Vilmosról; de miután nem vagyok azon helyzetben, hogy ez ügyben személyesen kutassak, csakis az eddigiekben nyújtott adatokra kell szorítkoznom.

Még csak azt akarom megjegyezni, hogy Vilmos, mint Margit fia, a sírfelirat értelmében nápolyi birtokát hohensaufeni II. Frigyes császártól, mint nápolyi királytól kaphatta.

A Falkenberg-Szt.-Omer család keleti ágának utolsó férfisarjadéka 1314 jan. 30-án III. Miklóssal szállt sirba. Közelebbi összehasonlítás czéljának az ide mellékelt családfa szolgáljon.

DR. WERTNER MÓR.

A szent-Omer-i család nemzedékrendje.

Walter 1148

Falkenberg ura, Sz.-Omer várnagya, utóbb Galilaea fejedelme; neje: Esquive, Tiberias úrnéja

Hugo	Vilmos,	Rudolf	Ottó
Tiberias címzetes ura; megy Konstantinápolyba.	sz. omeri várnagy, visszamegy Flandriába. Neje: Ida, Avesnes-i Miklós és Matild, Namuri Henrik leányának leánya.	megy Konstantinápolyba.	templomos, visszatér Flandriába.
Öregebb <i>Vilmos</i> sz.-omeri várnagy. † utódok nélkül. Neje: Imaine de Loos.	Ifj. <i>Vilmos</i> Sz.-Omer várnagya. † utódok nélkül.	Valter pap.	Jakab 1204—1219. Nejei: 1. Dammartin-i Klementia, Renaud gróf nővére. † utódok nélkül. 2. De Chappes Erzsébet, I. Gottfried, Mórea fejedelmének († 1218) özvegye.
	<i>I. Miklós</i> 1204—1212 birtokos Boeotiában. Neje: <i>Margit</i> , III. Béla magyar király leánya, II. Izsák császár és Bonifác thessalonichi király özvegye.	Matild † utódok nélkül. Férje: Terouane várnagya.	<i>Beatrix</i> . Férje: <i>r d'Aie Philippon</i> , öröklik ifjabb Vilmos után a szent-omeri várnagyságot s a falkenbergi grófságot.
		Ida } férje: Pouay prevost-ja. } } Agnesz } fejedelemszony Messines-ben (Flandriában.) } Adelhaid (Alix) } † utódok nélkül. Férje: II. Balduin, Créqui ura, 1198.	Margit 1237. férfje: III. Balduin, Créqui ura,

Béla 1240

társuralkodó Thébában. Neje: Bonne de la Roche, fél Thébának birtokosa.

Vilmos

† 1242 (április 20-ika után,) Dalmátiában.
jegyese: Margit, IV. Béla király leánya † 1242.

II. Miklós,

társuralkodó Thébában 1258—1294. Kormányzó Moreában 1287—1289. † 1294.
Nejei: 1. Mária, antiochiai hercegleány.
2. 1280 Anna, II. Mihály, epirosi deszpota és Petralipha Theodora leánya, II. Vilmos moréai fejedelem († 1278. május 1-én) özvegye † 1284 táján.

Ottó 1258

társuralkodó Thébában 1294—1296. † 1299 előtt.
Neje:
Margit da Verona, I. Vilmos, Negroponte urának és Simonis moreai II. Vilmos unokahugának leánya.

János 1258

Morea tábornagya s Passava bárója 1276—1278.
Neje:
1276. Neuilly-i Margit, II. János és de Rozieres d'Acova I. Valter leányának leánya; Passava urnéja.

III. Miklós

1290. Passava bárója és Moréa tábornagya, 1299. társuralkodó Thébában, 1300—1302, 1305—1307. kormányzó Moreában, † 1314. Január 30-án.
Neje: Vilma, Orsini Richárd, gravinai gróf leánya, Chaudron János, moreai connetable († 1294) özvegye.